

PAGINA 3

Marie-Anne van Erp blijft in goede mensen geloven

PAGINA 5

Anat Ratzabi maakt kunst van chocolade

PAGINA 8

Reformatie was ook propaganda oorlog

VERDER: Waarom klinken Engelse koren anders? ■ Lutherse kerk toont kunstschaten ■ Zomerschool christendom in Badkapel ■ Ernst Hirsch Ballin over Titus doek

‘Arme mensen verdienen schoonheid’

Pinksteren – feest van levenskunst

ACHTERGROND Met Pinksteren worden we van onze sokken van ‘doe maar gewoon’ geblazen. Kunst doet ons opbloeien en laat ons dromen dromen.

N IET VERTROUWD MET DE RAG-fijne onderscheidingen binnen hetzelfde kerkgenootschap, werkte het enigszins op mijn lachspieren. In de Hervormde kerk waar ik voorging waren twee ochtenddiensten. Op de Avondmaalstafel stonden kleurige bloemen, die echter na mijn dienst direct verwijderd werden. De zwaardere variant die aansluitend de lof en schoonheid van de Eeuwige bezong, meende dat zo’n frivool boeket maar afleidde van het ‘hogere’. ‘Calvinisten haten schoonheid’, zei een chagrijnige Anglicaan eens tegen mij. Het is de oer-protestantse beduchtheid voor de verbeelding en de

artistieke expressie. Misschien is dat ook wel een van de oorzaken waarom Pinksteren er bij de meeste protestanten zo stiefmoederlijk af komt. De

De Eeuwige trekt zich niet terug in de kitsch van de Trump-tower

Geest is ontregelend, niet vast te leggen in kerkelijke en liturgische kaders. In dit verband moet ik aan professor

Lees verder op pagina 2

Kunstenarsgroepen hebben grauwe krottenwijken overal ter wereld kleur gegeven. Foto: de wijk Palmitas in Pachuca, Mexico.

Bijlage: Kerken als plaatsen van herinnering

Bij dit nummer van *Kerk in Den Haag* hoort een bijlage, gewijd aan drie Haagse kerken. Ze vertellen samen een verhaal dat zes eeuwen omspant: godsdienst, cultuur en de invloed van Europese ontwikkelingen in de stad van vrede en recht. De bijlage is resultaat van een internationaal samenwerkingsverband waaraan *Kerk in Den Haag* met partners uit acht landen deelneemt, een Erasmus+-project van de Europese Unie.

Jolly van der Velden zoekt naar schoonheid

‘Ik verwonder me, maar soms schuurt het’

INTERVIEW Jolly van der Velden zoekt naar woorden en beelden die schoonheid weergeven. Ze doet dat fotograferend, schrijvend en tijdens het maken van collages. ‘Verbinding maken vraagt om verantwoordelijkheid nemen.’

JOLLY VAN DER VELDEN IS ACTIEF IN de Haagse Dominicus. Zij zingt in het koor van deze kerk en is daar regelmatig tweede voorganger. Vorig jaar verscheen haar *Alternatief Veertigdagentijdboek*, een verzameling spirituele teksten uit alle tijden en windstreken, waarop zij een persoonlijke reflectie geeft in de vorm van een verhaal, een collage of een foto. *Kerk in Den Haag* vraagt haar naar haar beweegredenen.

‘In de begintijd van Amy Winehouse, toen ze nog niet zo bekend was, heb ik haar eens horen zeggen in een interview: “Ik heb een andere definitie van succes dan de meeste mensen gebruiken; voor mij is succes de vrijheid om te zingen wat ik wil.” Dat raakte mij. Ik denk dat ze later andere keuzes heeft gemaakt, maar op dat moment was ze in mijn beleving puur en verbonden met zichzelf. Daar ligt ook mijn uitdaging: in verbinding blijven, waardoor ik kan putten uit mijn eigen bron, geïnspireerd als ik ben door zo veel anderen die schrijven, beeldend werken, dansen of muziek maken. Het mooie aan inspiratie is dat het niet aan tijd of plaats gebonden is. Teksten of afbeeldingen die

A jump in time van Jolly van der Velden. ‘Als er een nieuwe periode aanbreekt, moet je soms moed verzamelen om een sprong te maken en het vertrouwde achter te laten.’

eeuwen oud zijn of afkomstig uit een andere cultuur kunnen net zo springlevend zijn als hedendaags werk. Ik denk dat het kunnen overstijgen van je eigen tijd en plaats juist een kenmerk is van kwaliteit, omdat je dan afstemt op dat wat groter is dan wij als mensen individueel ooit kunnen zijn.

Vruchtbare duisternis

Net als ieder ander ben ik onderdeel van het grote spirituele geheel. Ik zoek er mijn weg in, verwonder me, word er blij van, of onrustig. Het schuurt soms: verbinding maken vraagt om het ne-

men van verantwoordelijkheid en dat is niet altijd gemakkelijk. Ook raakt die verbinding regelmatig ondergesneeuwd door de volheid van mijn dagelijkse leven. Ik laat me afleiden en vind zaken belangrijk die het helemaal niet zijn. Of in ieder geval minder dan ik meen.

Naast mijn parttime dienstverband en schrijven fotografie opdrachten, creëer ik letterlijk en figuurlijk mijn eigen ruimte om vanuit die verbinding bezig te zijn met dat wat mij beweegt. Om in een collage kleur en contour te geven aan een idee, om woorden te geven aan een gevoel of een beleving, om uit de enorme hoeveelheid beelden van de straat juist dát te fotograferen waar ik de schoonheid van zie. Dat wil ik doorgeven, zichtbaar maken, ook voor mijzelf. Het is voor mij een proces van ontmaskeren, van het licht erop laten schijnen.

‘Inspiratie is niet aan tijd en plaats gebonden’

Het is schatzoeken naar schoonheid en hoe klein mijn bijdrage ook is, hopelijk is het een tegenwicht. Hammarskjöld schrijft in *Merkstenen*: “De innerlijke stilte bewaren – midden

in het lawaai. Open stille, vochtige teel-aarde blijven, in de vruchtbare duisternis waarin de regen valt en het graan rijpt – hoe velen er ook zijn die in het droge daglicht over de velden trekken, alles vertrapend in wervelend stof.” Hij verwoordt, zoals zo vaak, precies wat ik voel.’

Ik word gedragen door een sterk besef van het in de eeuwigheid staan. Het eeuwige leven begint in mijn beleving niet pas na de dood, het is er nu al. De cyclus van leven en dood is voor mij een vruchtbaar proces, waar ik door de dag

Jolly van der Velden

heen, maar specifiek in mijn kunstzinnige werk, dankbaar gebruik van maak om iets door te geven, vanuit de bron die mij voedt. Het gaat over liefde, dat grote geheel, over de eeuwige, die ik nog steeds God noem.’

JOLLY VAN DER VELDEN

Vrijzinnig geloven, wat is dat?

Vrijzinnig geloven, wat is dat? De Houtrustkerk presenteert een programma daarover. Theoloog Rick Benjamins geeft prikkelende ideeën. Onlangs verscheen *Liberaal christendom*, een boek waarin theologen en predikanten een geloof verwoorden dat je open en onorthodox kunt noemen. De auteurs signaleren een herleving van de orthodoxie en pleiten voor een vrijere en speelsere omgang met tradities en rituelen. De eerste druk was snel uitverkocht. Medeschrijver Rick Benjamins onderzoekt de invloed en ontwikkeling van het vrijzinnige gedachtegoed. Hij bekleedt een bijzondere leerstoel namens de Vereniging van Vrijzinnige Protestanten (VVP) aan de Rijksuniversiteit Groningen. Benjamins vindt dat de vrijzinnige theologie een nieuwe doordenking nodig heeft. In de negentiende eeuw, meent hij, ging de vrijheid van geloofsbeleving van het individu boven het kerkelijk leergezag en boven een bepaalde wetenschapsovervatting. Zijn lezing in de Houtrustkerk is een mooie opstap voor deelname aan een serie avonden over prikkelende vragen die de liberale denkstromen oproepen.

LEZING: WOENSDAG 10 MEI, 15 UUR, € 7,50. THEOLOGISCHE AVONDEN: DONDERDAG 8 EN 29 JUNI, 13 JULI; 20 UUR. OPGAVE (VOOR 15 MEI): DS. KARL VAN KLAVEREN, 06 110 41 992. HOUTRUSTKERK.

advertenties

Adverteren in Kerk in Den Haag?

> MAANDBLAD EN WEBSITE

Vraag naar de mogelijkheden:
Tel. 06 123 130 53 (Robert Reijns).
E-mail: adverteren@kerkinderhaag.nl

Voor én door 50-plussers!

- Zoals:
- Hulp bij belastingaangifte
 - Advisering voor Ouderen
 - Korting ziektekostenverzekering

Wordt nu lid – info 06-23979374

JOHAN WASSENAAR

VOETBEDDEN, OP, MAAT EN SCHOENEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

Reinoud Schoemaker,

LETSELSCHADE ADVOCaat

Uw letsel mijn zorg

070 - 40 43 34 6

ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

FOTOGRAFIE: JOLLY VAN DER VELDEN

Creative geesten, nieuwe rituelen

Pinksteren, dit jaar op 4 en 5 juni, kun je zien als het feest voor creatieve geesten. Die zijn er wel in Den Haag. StekJong, gericht op zinzzoekers, is buitengewoon creatief in het bedenken van nieuwe plekken voor bezinning. Op deze foto: een massagesessie in de Grote Kerk tijdens de Nacht van de Hoop, een eigentijdse paaswake. Organisator Dorinde IJdo: 'We merken dat veel jongvolwassenen, die vaak geen traditionele binding met de kerk hebben, zoeken naar een laagdrempelige manier om samen te zoeken naar de betekenis van gelukkig leven'. Het achterlaten van ballast door middel van een massage – 'zodat je weer fris en ontspannen verder kunt, klaar voor een nieuw begin' – is daar een symbolische uiting van. Een nieuw ritueel?

Dodenherdenking met muziek en wandeling

Op de avond van 4 mei, de dag waarop de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog worden herdacht, is er vanuit de Maranathakerk een gemeenschappelijke wandeling naar het Haags Oorlogsmonument bij het Vredespaleis.

Eerst is er een korte bijeenkomst in de kerk met muziek, stilte en declamatie.

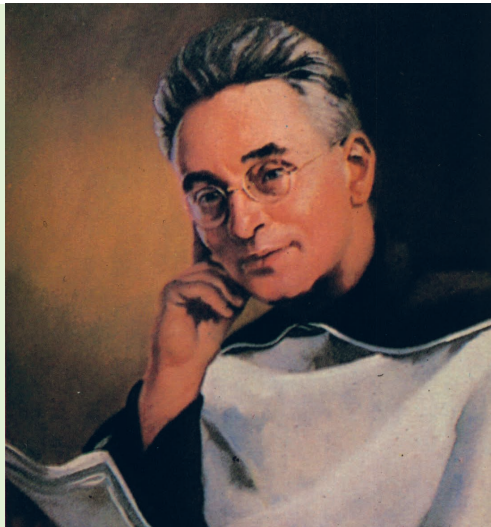
Alle bezoekers krijgen een bloem en een kaartje, waarop persoonlijke gedachten kunnen worden geschreven. Aansluitend start de wandeling naar het Vredespaleis. Daar is om 20 uur een plechtigheid met muziek, kranslegging en defilé. Ook de meegebrachte bloemen kunnen er worden neergelegd. Deze dodenherdenking wordt mede gedragen door de Haagse Gemeenschap van Kerken.

DONDERDAG 4 MEI, 19 UUR MARANATHAKERK.

Ernst Hirsch Ballin over Titus Brandsma

Ernst Hirsch Ballin komt in de Rijswijkse Bonifatiuskerk vertellen over het leven van Titus Brandsma. Van de oud-minister van justitie (2006-2010) kwam vorig jaar het boek *Tegen de stroom* uit, een verhalenbundel over zijn inspirators Lodewijk Ernst Visser, Titus Brandsma en Anton de Kom. Brandsma nam als karmelietenpriester deel aan het verzet tegen de nazi's. Brandsma's verzet zette Hirsch Ballin onder meer aan het denken over de houding van de overheid tegenover totalitaire regimes. 'Regimes die mensenrechten met voeten treden, zoals Saoedi-Arabië, worden als waardevolle bondgenoten beschouwd, soms met de geveinsde bescheidenheid dat we westerse ideeën niet aan anderen mogen opleggen.'

MAANDAG 12 JUNI, 19:30 UUR.

Sprookjes en stilte in Aandachtscentrum

Sprookjesachtig, kleurrijk en vrolijk. Zo zijn de collages en illustraties van Jeanette Haenel-Lawson te omschrijven. Kunstwerken gemaakt met een zelf ontwikkelde inkt- en stifttechniek, te bewonderen in het Aandachtscentrum. Daar kun je overigens ook een bakkie doen, een gesprek aanknopen met bezoekers en stilte vinden in de bezinningsruimte.

EXPOSITIE T/M MAANDAG 29 MEI. SCHOOLSTRAAT 18

advertenties

Pinksteren

Vervolg van pagina 1

Berkhof (1914-1995) denken die opmerkte dat Pinksteren het feest is waarop we de ramen open zetten. Het gaat dan wel tochten, maar waar de Geest waait krijgen we ook frisse lucht! In het scheppingsgedicht (Genesis 1) is de Geest een levenwekkende stormwind die de 'chaos schiep tot mensenland'. Een levenskracht die zich niet onbetuigd laat volgens de Psalmen. Als God zijn 'adem' (geest) even zou inhouden (Psalm 104:29 en 30), legde heel de schepping het loodje.

En wat heeft God er een gein in gehad om alles te maken! Een regenboog van bloemenpracht en spiegellende meren, maar ook 'rare' beesten, nijlpaard en krokodil, fruitvliegje en koningsadelaar. Als die creatieve kracht mensen kust móeten ze er wat mee. Ze maken danspases, slaan op trommel en tamboerijn, snijden uit hout prachtige

granaatappels en lotusbloemen voor de tempel (1 Koningen 7:19) en componeren lofliederen voor het koor.

Schepping niet af

Kunst hoeft trouwens niet altijd 'mooi' te zijn, want de Eeuwige heeft zich niet teruggetrokken in de kitsch van de Trump-tower. Er is immers nog steeds niet afgerekend met alle chaos, de schepping is niet af. Daarom, zo schrijft de apostel, neemt de Geest ook het zuchten en kreunen over van het stervende Great Barrier-reef, de laatste berggorilla's en de nabestaanden van terreurslachtoffers. Rond de Avondmaalstafel van de kerk in Plötzensee (Duitsland) heeft de kunstenaar Alfred Hrdlicka de inktzwarte werkelijkheid van de concentratiekampen verbeeld. En nooit zal ik het haast niet aan te horen Auschwitz Oratorium van Penderecki vergeten.

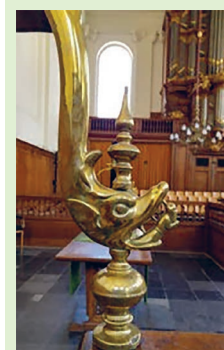
Pinksteren laat het niet alleen tochten in het huis van de kerk, maar ook in het wereldhuis. Door de menselijke

wanorde waait een scheppende bries die mensen raakt, doet huilen, danken en dromen doet dromen. Geen dictatuur houdt dat eronder. Kunst is geen plaatje of muziekje bij een praatje, maar expressie van een onstilbaar verlangen naar bevrijding. Het is taal voor waar geen woorden voor zijn, het is verbeelden wat nog niet bestaat, verklanken wat nog ongeboren was. Het is soms balanceren tussen kitsch en kunst, sentimentaliteit en ontroering, gemakzucht en discipline.

Met Pinksteren worden we van onze sokken van traditie en 'doe maar gewoon' geblazen. Ja, je kunt de bloemen uit de kerk verbannen, maar niet verhinderen dat kerkgangers opbloeien en dromen gaan dromen. 'Arme mensen verdienen schoonheid', zei een bisschop in een verpauperde Londense wijk. Want alleen in een creatieve omgeving leren mensen levenskunst. Ontdekken ze waartoe we op aarde zijn.

ROB VAN ESSEN

Lutherse kerk laat kunstschat zien

Wie kent de kunstschat van de Lutherse kerk? Predikant Verhoeven geeft een presentatie over materiële en immateriële rijkdommen van de kerk: de Lutherse identiteit, kunstige schoonheid en betekenis daarvan tot op de dag van vandaag. De presentatie wordt afgewisseld met orgelmuziek door Sander van den Houten.

ZONDAG 21 MEI, 12-13 UUR.

Maria op doek in Eik en Duinen

Mei is voor katholieken een 'Mariamaand'. Voor de moeder van Jezus bestaan tientallen titels en ons beeld van haar verschilt per persoon. Genoeg aanleiding voor twee schilderdagen, waarbij Hagenaars haar naar eigen smaak kunnen portretteren met acrylverf of panelen.

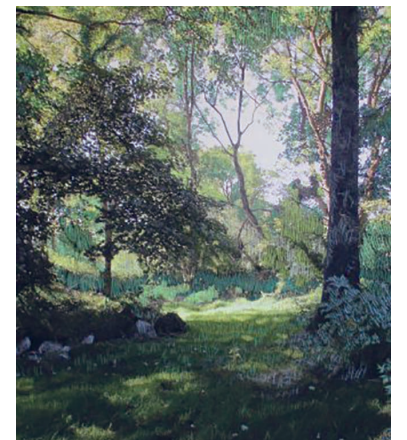
VRIJDAG 12 MEI, EMMAUSKERK. ZATERDAG 13 MEI, MARIA VAN EIK EN DUINEN. 10-15 UUR (INCL. LUNCH), € 10.

Beelden van Ierland in hartje Den Haag

Annabel König woont en werkt op het Ierse platteland. In de expositie 'Platteland – Ierland' toont zij zelfgemaakte, met potlood bewerkte foto's van haar leefomgeving. Expositie in Galerie44, bij de Oudkatholieke kerk.

OPEN T/M 7 JUNI. WOENSDAG, VRIJDAG, ZATERDAG; 13-17 UUR. MOLENSTRAAT 44.

Van Der Helm
uitvaartzorg

persoonlijke begeleiding bij uitvaarten... van mens tot mens...

070 - 335 03 97 - www.vdhuz.nl

Firma A. H. Kerkhof & Z^o
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra

- Sorghvliet Groot Hertoginnelaan 1
- Waldeck Oude Haagweg 28
- Nooddorp Veenweg 14

of uitvaartcentrum naar uw keuze

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl

070 345 16 76
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familie traditie

Engelen & Spoor
UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassastraat 110, 's-Gravenhage

Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

Marie-Anne van Erp weg bij het Multicultureel Ontmoetingscentrum

‘Als iemand struikelt of valt, help je hem opstaan’

INTERVIEW ‘Interreligieus, bruggenbouwend en kloven-dichtend’ noemt ze het werk van het Multicultureel Ontmoetingscentrum in de Schilderswijk. Tien jaar lang wijdde Marie-Anne van Erp zich aan die taak, nu is het mooi geweest.

‘IK BEN NIET MEER DAAR, HÈ’, zegt Marie-Anne van Erp (61) in haar telefoon en zucht eens diep. Toch legt ze de medewerker van het Multicultureel Ontmoetingscentrum (MOC), gevestigd in de voormalige H. Hartkerk, geduldig uit waar de gas- en lichtopnemer moet zijn. ‘Naast de keukens heb je een kast waar de sleuteltjes hangen. Als je voor de biechtstoel staat, heb je aan de linkerkant volgens mij ook een meter.’ Het is duidelijk: de navelstreng met het MOC is nog niet doorsneden.

‘Rita Verdonk was nog een schatje eigenlijk’

Van Erp draaide ‘veel en veel te veel uren’ als vrijwillig directeur van het centrum waar bijvoorbeeld taal- en kooklessen, gezamenlijke maaltijden en interreligieuze dialogen verschillende bevolkingsgroepen proberen te verbinden. ‘Je kunt je afvragen waarom. Die overdrijving komt dicht bij altruïsme.’

Ze vroeg het zich niet af, ging maar door. ‘Ik ben zelf mijn beste vrijwilliger. Als er te weinig personeel is, ga ik zelf afwassen. Dat liet nieuwe vrijwilligers volgen.’ Het MOC groeide uit tot een herkenbare en druk bezochte plaats voor ontmoeting, ondersteuning en onderwijs.

Verskil maken

In de tijd dat minister Rita Verdonk (‘een schatje eigenlijk’) verklaarde dat iedereen Nederlands moest leren, zat Marie-Anne van Erp ‘achter de krant een maagzweer te krijgen’. Ze hield zichzelf voor: ‘Dat kan ik nou wel doen, maar ik kan ook helpen het verschil te maken.’ De vrouw die haar jeugd in Antwerpen doorbracht en in Groningen Romaanse talen en culturen en mediëvistiek studeerde, bleek zich te midden van de Babylonische spraakverwarring van de Schilderswijk als een vis in het water te voelen. Misschien dat die jeugd in Vlaanderen er wel mee te maken heeft: ‘Ik denk dat ik een klein beetje kan invoelen wat niet-Nederlandse migranten voelen.’ Het MOC noemt ze ‘het luisterend oor, de arm, het zakdoekje’ voor mensen aan de onderkant van de samenleving. ‘Wij bereiken mensen die niet bereikt worden door de gemeente.’ Officieel is er na haar afscheid geen ‘wij’ meer, maar Van Erp is te zeer begaan met illegalen, armen en andere verschoppelingen om daar acht op te slaan. ‘Ik heb altijd de kant van de zwakste gekozen’, zegt ze eenvoudig. ‘Als kind wilde ik dominee of advocaat worden. Ik denk dat je beide bent bij het MOC. Opkomen voor een ander. Als iemand struikelt of valt, help je hem opstaan.’

Krachtwijk

In tien jaar veranderde de kijk op godsdienst van de oorspronkelijk

Marie-Anne van Erp: ‘In de Schilderswijk wonen zo veel mooie mensen.’

protestantse, maar niet belijdende Van Erp. ‘Wij zijn vrijgevochten van religie, ik weet niet of dat wel zo goed is. Anderen zijn wel gebonden aan religie en halen daar sterkte uit. Het is

‘Het MOC is het luisterend oor, de arm, het zakdoekje’

een ankerpunt voor sommigen in de superpenarie.’ Het centrum is gevestigd in de voormalige Heilige Hartkerk. De omgang met de broeders van het Stadsklooster (Westeinde), die in het begin bij het MOC betrokken waren, heeft haar niet onberoerd gelaten. ‘Wie met de hond omgaat, krijgt

de vlooiën. De rooms-katholieke religie is de enige religie die mij tot nu toe aantrekt. De rituelen en het zingen.’

Ze gaat proberen een interreligieus hospice op te zetten in een Haagse krachtwijk, een term die Van Erp zonder ironie gebruikt. ‘Ik denk dat de kracht is dat mensen overleven terwijl ze het zo moeilijk hebben.’ Dat is haar van de Schilderswijk nog het meest bijgebleven. ‘Er wonen zo veel mooie mensen die ondanks de armoede op het rechte pad blijven, die ondanks dat ze geen geld hebben niet in de schulden zitten.’

Ze neemt geloof in de goedheid van de mens mee. ‘Het vertrouwen dat het wel goed komt, is enorm gegroeid.’

MATTIJS TERMEER

Sophie Korving-van der Neut boetseert

‘Ik dacht: ik moet wat’

INTERVIEW De liefde voor keramiek stroomt door de aderen van de Haagse Sophie Korving-van der Neut. Haar hele leven boetseert ze voorwerpen van klei. Haar inspiratie? De natuur en het geloof.

WIE HET HUIS VAN KUNSTENARES Sophie van der Neut (69) binnenstapt, kan er niet omheen. Elke ruimte in haar woning in Spoorwijk, van vensterbank tot keukenblad, is gevuld met keramiek. Van eigen hand. Clownskoppen, paarden, torso's, kippen, schalen, vogels, vazen; bijna elke denkbare vorm heeft ze geboetseerd.

‘Gezellig he?’, zegt ze met een brede glimlach als ze de ogen van haar bezoek van boven naar beneden door haar woning ziet glijden. Nog geen minuut later verdwijnt ze naar een andere kamer, als haar wordt gevraagd naar haar meest dierbare kunstwerk. Ze zet een beeld op tafel van een op een rots zittend persoon met de armen over de benen en een doek over zich heen tegen de kou. De uitdrukking op

Sophie Korving-van der Neut. Haar geloof en kunst inspireren elkaar.

het gezicht toont één en al verslagenheid. ‘Dit is een mens die in de Golfoorlog van huis en haard is verdreven. Toen ik de beelden op het journaal zag, dacht ik: “Ik moet wat.” Het ontroerde me zo.’ In een mum van tijd maakte ze het met blauw en lila glazuurde beeld, dat ook het meest door publiek wordt gefotografeerd als ze ergens in het land exposeert. Het raakt.

Homp klei

De liefde voor keramiek begon toen ze

een klein meisje was en ze van haar moeder een homp klei kreeg. Haar oom, die kunstenaar was en lid van de Nieuwe Haagse School, stimuleerde Sophie om vooral veel te schetsen en de ontwerpen ook daadwerkelijk te maken. De kunstvorm hielp de Haagse ook om verdriet te verwerken, zoals bij het overlijden van haar moeder en twee broers binnen ruim twee jaar. Zij maakte toen een clown met twee gezichten: blij en verdrietig. Toen tweeënhalf jaar geleden haar man overleed, vond zij veel steun bij leden van

buurt-en-kerkhuis De Oase. ‘Helaas werd in die tijd mijn creativiteit verdoofd. Ook mijn concentratie en geduld waren ver te zoeken. De ideeën waren er wel, maar het kwam niet uit mijn handen. Creativiteit betekent ook dat je dingen moet laten gebeuren. Ik liet het dus maar even zo.’

Duif

Het geloof inspireerde haar steeds. ‘Net zoals het beeld van dat verslagen mens op die rots: geloof is ook geven om anderen. Met dit figuur wilde ik de radeelzaamheid uitbeelden, laten zien wat er op de wereld gebeurt. Ik heb ook vluchtelingenbootjes geboetseerd, waar je de onmenselijkheid in kunt zien.’

Een verslagen mens met blauw en lila

Eenmaal heeft Sophie een geloofsrelikwie gemaakt: een schaal met daarin een duif met drie halzen gekerfd. Het was het enige stuk dat ze maakte met de zogenoemde Raku stooktechniek: een bakproces waar zowel vuur als rook worden gebruikt om unieke patronen in het aardewerk te krijgen. ‘De drie halzen van de duif stonden voor de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.’ Lang heeft ze er zelf niet van kunnen genieten. ‘Het sprak iemand zo aan, dat die hem direct kocht.’

CELINE TIMMERMAN

KERAMISTE.COM

De wonden van koloniaal Suriname

Lothy Bouwe-Day maakte, als kind van een Surinaamse moeder en Brits Guyanese vader, de dekolonisatie en daaropvolgende dictatuur mee. Door haar zwarte huidskleur moest ze moeite doen om een positie in het postkoloniale Suriname en in Nederland op te eisen. Ze vertelt over haar ervaringen. Het Koor Sinafir illustreert haar verhaal met liederen uit het Keti Koti-repertoire. Voorafgaand een lunch. Organisatie: dialoogcentrum Initiatives of Change.

ZATERDAG 17 JUNI, 12-16:30 UUR (LUNCH 12-13), € 10. PALEISKERK, PALEISSTRAAT 8. OPGAVE: ITURL.NL/SNO-CVY.

Leren van integratie tussen Indiase culturen

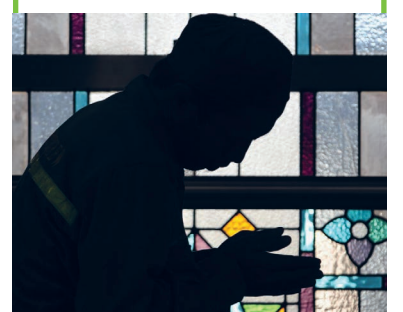
Hoe gaan de honderden culturele en religieuze groepen in India met elkaar om? En welke invloed heeft deze diversiteit op het geloof van christenen? Richard Lobo, geboren en getogen in het Zuid-Indiase Mangalore, is priester in parochie ‘De vier evangelisten’. Hij zegt: ‘De aanwezigheid van moslims en hindoes heeft mijn geloofswitkoking beïnvloed. We zaten samen op school en vierden gezamenlijk elkaars feesten.’ Lobo houdt een presentatie.

WOENSDAG 7 JUNI, EMMAUSKERK. MAANDAG 12 JUNI, PASTOOR VAN ARSKERK. 19:30-21:30 UUR.

Praten met moslims over fobie en IS

Afgelopen maanden gingen Hagenaars vanuit de Houtrustkerk op bezoek in verscheidene moskeeën. Bij een maaltijd vertelden moslims over hun geloof, liturgie, de relatie met andere religies. In mei is het laatste bezoek. Het gaat dan vooral over islamfobie en de aantrekkingskracht voor IS.

DINSDAG 23 MEI, 18-21 UUR. OPGAVE: DS. KARL VAN KLAVEREN, HOUTRUSTKERK@GMAIL.COM

Steeds meer kunst in kerken

‘Alle zintuigen worden geprikkeld’

REPORTAGE Kunst legt betekenissen bloot, ook van de Bijbel. Kunst helpt zinzoekers in de kerk. Haagse kerken zetten op allerlei manieren kunst in. Een rondje.

VOOR VEEL HAAGSE KERKEN IS kunst een pijler waarop de gemeente rust. Cantates, concerten, schilderijen, films en bloemschikkingen zijn niet meer weg te denken uit de culturele agenda's. De Kloosterkerk heeft kunst en cultuur vanaf de allereerste predikant, ds. Creutzberg, hoog in het vaandel staan. Predikante Margreet Klokke weet nog dat zij bij haar sollicitatie een gedicht moest voordragen en ook

Kijkduinfoto's leggen de Psalmen uit

moest vertellen welke boeken of films haar inspireerden. Cantates en concerten hoorden al lang bij de kerk, zij voegde er beeldende kunst aan toe. Een succes was de expositie New Horizons van de Haagse kunstenaar Bruno van den Elshout, in 2015. Hij maakte bijna negenduizend foto's van de zee bij Kijkduin, elk uur eentje. Een paar daarvan hingen in de kerk, ter illustratie van een serie diensten met de naam 'nu daagt het in het oosten'. De foto's gingen van donker naar licht. Margreet Klokke schreef er een gebed bij: 'Hier kunnen we altijd komen om ons licht op te steken.' In de preken klonken psalmen met het thema licht en donker. 'Door de eigen taal die de foto's spraken, legden ze betekenissen in de psalmen bloot die anders niet

helder zouden zijn geworden. De Bijbel is er niet om in de verleden tijd gelezen te worden. Kunst is een van de vormen waarin de tegenwoordige tijd klinkt. Je moet tekst met tekst in gesprek brengen', aldus Klokke.

Bondgenootschappen

In de Maranathakerk heeft de extra aandacht voor kunst nog een ander effect: meer bezoekers. Door een unieke samenwerking met het barokorkest Musica Poëtica klinken er Bachcantates van hoge kwaliteit. Predikante Martine Nijveld: 'Ik denk dat de drempel daardoor lager wordt. Het is ook een mooi voorbeeld van het denken in bondgenootschappen.'

Volgens voorzitter Jan Goossensen is cultuur in brede zin een van de pijlers van de Maranathakerk. 'Veel protestantse kerken zijn van oudsher niet meer dan veredelde preekchuren. De Maranathakerk is zo gebouwd dat alle zintuigen er worden geprikkeld. Wat er gebeurt, muziek en gesproken woord, versterkt elkaar, dankzij de sfeer van het intieme gebouw, de lichtval en de kleuren.' Concerten zijn niet meer weg te denken uit Haagse kerken. In de Antonius Abtkerk speelt Patrick Hopper elke donderdag op het orgel, hij laat de muziek aansluiten bij het kerkelijk jaar. Hij is dirigent van het koor Laus Deo dat sinds 1900 de liturgie opluistert.

In de Abdijkerk. Met gevarieerde activiteiten prikkelt StekJong alle zintuigen.

Ook boeken en films zetten bezoekers aan het denken. Het project Zinzoekers van StekJong experimenteert met 'creatieve vormen van geloofscommunicatie'. Elke maand komen jongeren bij elkaar voor een maaltijd en een film. Het aantal deelnemers groeit. Medewerker van StekJong Dorinde IJdo: 'We kiezen telkens een thema. Bij de film Mister Nobody was dat "keuzes maken". Hoe zou het zijn gelopen als je voor A of B had gekozen? Religie komt in die gesprekken

steeds terug. Er zit veel kracht in. Je hebt het nodig om je te verwonderen.' Kunst kan je geloof dus verdiepen en

‘Je moet tekst met tekst in gesprek brengen’

het gesprek daarover op gang brengen. Je kunt ook een stap verder zetten en zelf een kunstwerk maken. Dat doet tientallen deelnemers tijdens het litur-

gisch bloemschikken in de Abdijkerk, Bosbeskapel en Kerk in Laak. Elk onderdeel van de schikking heeft een betekenis. Zo verwijzen bolletjes mos naar zachte kracht en rode viooltjes naar nederigheid. 'We hebben een leuke groep dames en één heer. Naast symbolische schikkingen maken we ook de kerk feestelijk met andere creaties', zegt Sari Talsma van de Abdijkerk. 'Het is kunst in kleuren en geuren.'

HANS HEMMES

Frans van Riessen

Frans van Riessen (71) speelt 65 jaar orgel

‘Ik ga door tot ik de trap niet meer op kan’

INTERVIEW De Scheveninger Frans van Riessen zit al vijftenzestig jaar achter de orgeltoetsen. Hij betreurt het dat de animo voor orgelmuziek tanende is.

EN DIEPE ZUCHT. DE VASTE ORGANIST van de Prinses Juliana-kerk en dirigent van het Schevenings Vissersvrouwenkoor, Frans van Riessen (71), peinst over het antwoord op de vraag hoe lang orgelmuziek nog zal bestaan. Voor 'zijn' barokorgel in de Scheveningse kerk krijgt

hij maar moeilijk jongeren enthousiast, maar in Barneveld of Kampen staan ze ervoor in de rij. 'Als je het over de liefde voor orgelmuziek hebt, zie je een groot verschil in ons land', zegt hij. 'Ik speelde laatst met het Vissersvrouwenkoor op een doorsnee woensdagmiddag op Urk. Wat denk je? Bomvol. Publiek uit heel Nederland. Dat is niet voor te stellen, hier in Den Haag. In onze regio gaat het met de liefde voor orgelmuziek hard achteruit.' Het grootste probleem is volgens Van Riessen dat jongeren orgels associëren

met begrafenissen. 'Ze hebben liever een muziekbond in de kerk, dat past beter bij de opwekkingsliederen. Tsjja, dat is wel wat anders. Vernieuwing is niet altijd verbetering, denk ik dan. Ik besef goed dat ik vandaag de dag niet alleen liederen uit de hervormde bundel van 1938 kan spelen. De muziek is moderner geworden, popachtig. Er zitten mooie liederen tussen hoor, het is niet slecht. Maar mooier?' Toch ziet hij dat ook jongeren graag liederen van vroeger zingen. 'En dan begeleiden ze dat met piano.' Van

Riessen ziet steeds vaker dat een ander instrument wordt gebruikt, ook in combinatie met orgel. 'Dan speelt er een saxofonist mee, bijvoorbeeld. Dat doen ze om het orgel toch nog populair te maken. Prima.'

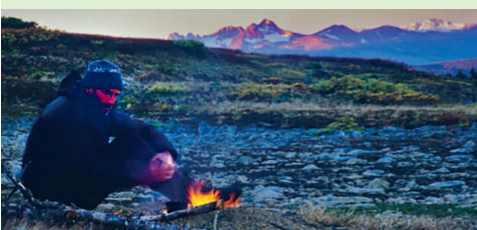
‘Ook jongeren zingen graag liederen van vroeger’

De Scheveninger, die al vijftenzestig jaar orgel speelt, kent 'twee jonge jongens' die zijn taak als vaste organist van de Julianakerk wel willen overnemen. Maar voorlopig wil Van Riessen geen plaats maken. 'Het orgel is mijn alles. Dat laat ik niet schieten.' Wanneer de jeugd dan wel een kans krijgt? 'Als ik de trap niet meer op kan.'

CELINE TIMMERMAN

Op wereldreis met de Nieuwe Badkapel

Je laten meeslepen door verhalen over werelden waar je zelden bij stilstaat, onder het genot van geurige thee. Dat is het recept voor de 'themiddagen' in de Nieuwe Badkapel. Op woensdag 10 mei komt Bart de Haas uit Wasenaar vertellen over zijn voettocht van tweeduizend kilometer door de Canadese wildernis. Welke inzichten heeft het hem opgeleverd? Op woensdag 24 mei voert predikant Charlotte van der Leest bezoekers mee naar de zendelingen in het negentiende-eeuwse Palestina, destijds het Ottomaanse Rijk. Wat ondervonden en bereikten ze daar? Het programma begint om 14 uur.

Dirigent Daniël Rouwkema

‘Engels klinkt anders, lichtvoetig’

INTERVIEW Het koor van de Kloosterkerk heeft sinds dit voorjaar een nieuwe dirigent, Daniël Rouwkema.

DANIËL ROUKEMA UIT GRONINGEN IS DE nieuwe cantor van de Kloosterkerk. Hij is Hans Jansen opgevolgd. Hij is artistiek leider van diverse koren in het hele land. Zijn werken worden regelmatig uitgevoerd en opgenomen op radio, tv en cd en zijn uitgegeven bij diverse Europese uitgeverijen. Ook staat er muziek van hem in het nieuwe *Liedboek voor de kerken*.

Wat gaat u in Den Haag doen?

'Ik heb de zorg voor het Kloosterkerkkoor gekregen, 35 mannen en vrouwen. Het is in prima staat en dat moet zo blijven. Het is mijn taak dat het weer jaren vooruit kan, liefst met nieuwe zangers erbij. Ik componeer zelf ook, ben een gemakkelijke schrijver. Met eigen composities en nieuwe

Daniël Rouwkema

zettingen van liederen kan ik ook mijn eigen stempel op de muziek zetten.'

Hoe krijgt u mensen aan het zingen?

'Voor het niveau van het Kloosterkerkkoor heb je wel mensen met ervaring nodig. Maar ik hoop ook een meisjeskoor op te richten, voor kinderen vanaf zes, zeven jaar. Dat is een investering voor de toekomst. Als je goede zangertjes van elf jaar

wilt hebben, moet je vroeg beginnen. Ik heb vijf jaar in Engeland gewerkt. Daar krijgen de kerkkoren de kinderen via de scholen aangeleverd.'

Wat heeft Engelse koormuziek voor op bijvoorbeeld Duitse muziek?

'In de grote kathedralen zingen koren dagelijks. Dat is het eerste verschil. De zangers zijn amateurs, maar van hoog niveau, omdat ze als kind zijn begonnen. Verder leent de Engelse taal zich goed voor een andere opbouw van de koorklank. De klinkervorming is anders, met een transparante, lichtvoetige koorklank als gevolg.'

Bent u een perfectionist?

'Ja, dat is iedere musicus. Maar hoe hoog ik de lat leg, verschilt per koor. Je hoopt altijd op ontwikkeling. Daarin ligt ook de uitdaging in Den Haag: waar kunnen we over twee jaar zijn?'

JAN GOOSSENSSEN

Kunstenares Anat Ratzabi:

'Joods zijn zie ik als een vorm van wijsbegeerte'

INTERVIEW Anat Ratzabi maakt Rembrandts van brons en van chocola. Ook komt er van haar hand een herdenkingsmonument voor de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog.

ALS IK DE HAAGSE HUISKAMER van Anat Ratzabi binnenstap, is mijn eerste gedachte: wauw, ze heeft een paar echte Rembrandts! Er staan sculpturen van bekende Rembrandt-figuren. Het dringt niet eens tot me door dat hij alleen platte werken maakte. Tijdens het gesprek valt het kwartje. Anat vertelt: 'Ik heb een serie bronzen beelden gemaakt, die geïnspireerd zijn op de etsen van Rembrandt. Ze hebben naast de originelen tentoongesteld gestaan in verschillende musea.'

Anat is in Israël geboren en van joodse Jemenitische origine. Op haar eenen-

'Chocola is decadent en geeft plezier'

twintigste begon ze aan een lange wereldreis, voornamelijk door Zuid-Oost Azië. Daarna kwam ze in Nederland terecht. Onlangs heeft ze deelgenomen aan een intercultureel project samen met Midden-Oosten-kunstenars. Haar werk was te zien in Cairo, Londen en New York. Kenmerken zijn – zo vertelt ze – surrealisme, symboliek en poëzie. Haar afkomst en haar diverse culturele ervaringen zijn terug te zien in haar werk.

In beweging

In hoeverre speelt haar geloof een rol? Anat: 'Ik geloof in de mens en in de kracht van de natuur, waarin ik ook het goddelijke vind. De schoonheid ervan vind ik in bijna alles wat om me heen is – vooral in de liefde maar ook in verdriet. Ik ben niet religieus en praktiseer niet zoals het door het joodse geloof verwacht wordt. Maar ik heb veel bewondering voor de wijsheid ervan.'

Liefde, energie en beweging zijn kernwoorden voor Anat Ratzabi.

Daar kan ik me in vinden. Joods zijn zie ik als een vorm van wijsbegeerte, een levenshouding, waarin je geroepen wordt om (zelf)kennis te vergaren. Daarmee kun je je ontwikkeling bevorderen, je bewustzijn verruimen en zo je levensloop vormgeven. Ik houd ook veel ruimte over om uit andere spirituele bronnen te putten, zoals uit het boeddhisme. Als men maar in beweging blijft en voldoende ontvankelijk is, dan biedt het leven een rijkdom van intellectuele en spirituele waarden.'

Ze overhandigt me een vierkant, plat doosje. Ik open het en de kop van Rembrandt kijkt mij aan, in bruin en goudopglanzend reliëf. Het ruikt naar... chocola! Anat vertelt dat ze een bedrijf heeft opgericht dat chocolade-sculpturen maakt. Ze zijn te koop bij museumwinkels en op haar website; bedrijven vinden ze geschikt als relatiegeschenk. Behalve figuren van allerlei Hollandse meesters is er ook een serie met symbolen van de wereldreligies. Waarom van chocola? 'Waarom niet?!',

lacht Anat. 'Chocola vind ik een bijzonder en verrassend materiaal voor een kunstwerk. Het is wel wat decadent, maar het schenkt de geest ook plezier. Ik krijg veel positieve, vrolijke reacties van mensen. Ze kopen dit met een glimlach. Kijk, jij zit ook te lachen!'

Ik zit met het geurende doosje in mijn hand inderdaad te grinniken. Anat gebruikt in haar toelichting vaak woorden als 'liefde', 'energie' en 'beweging'. Ik begrijp nu wat ze bedoelt.

Deur op een kier

De creativiteit van Anat strekt zich ook uit tot monumenten. Op het Rabbijn Maarsenplein komt een meerdelig herdenkingsmonument voor de joodse stadgenoten die de Tweede Wereldoorlog niet overleefd

'Kijk, jij zit te lachen!'

hebben. Via de Stichting JMDH kreeg ze de opdracht. Het grootste onderdeel is een deur op een kier. Vanuit de kier schijnt licht, dat symboliseert 'dat wat had gekund en toch niet bleek te zijn': hoop en een mogelijke ontsnapping. Verder komen er op het plein twee koffers, die van onderaf belicht worden. Ze staan symbool voor de deportatie van de Haagse joodse inwoners. Bij het monument horen ook zes ovale zitelementen. Ze staan voor de zes miljoen vermoorde joden. Op elk wordt aan beide kanten het symbool van een van de twaalf stammen van Israël aangebracht.

Anat: 'De authenticiteit van deze symbolen helpt om een verloren identiteit terug te winnen. De elementen stralen naar elkaar betekenis uit. Ze vormen een wezenlijke dialoog en als zodanig complementeren ze elkaar. De ervaring van de bezoekers wordt nog krachtiger doordat de elementen niet al te bekende of voor de hand liggende iconen zijn. Ze roepen juist vragen en verwondering op en raken zo ook het onderbewuste.'

Voor de foto stelt Anat zich op voor en naast een paar van haar eigen werken. Zusterlijk staat ze naast de plussende vrouw van Rembrandt, driedimensionaal door haar vormgeven.

MARGOT C. BERENDS

Maggi Dawn ziet liturgie als kunst

Eeuwenlang hebben kunstvormen als muziek, drama en poëzie de taal en structuur van liturgie mede vormgegeven. Hoe kan kunst religieuze vieringen blijven inspireren? Maggi Dawn, universitair docent 'theologie en literatuur' aan Yale University in de Verenigde Staten, houdt in Nederland een inspiratietour. Ze geeft lezingen met voorbeelden van dans, visual art, muziek en poëzie in liturgie. Voor haar is lofprijzing zelf een kunstopreden. Dawn werkt samen met Christian Wiman, schrijver van de bestseller *Mijn heldere afgrond*. Organisatie: De Zinnen.

WOENSDAG 10 MEI, 19:30-21:30 UUR, € 10. CHRISTUS TRIUMFATORKERK. DAARNA IN NIJMEGEN EN IN DE ABDIJ VAN BERNE. INFO, OPGAVE: DEZINNEN.NL.

Joods leerhuis op weg naar Pinksteren

Ruth, een klein bijbelboek, vertelt het verhaal over een Moabitische vrouw die voor de Israëliërs van belang wordt. Waarom? En wat heeft het verhaal te maken met het joodse Wekenfeest, dat nauw verbonden is met Pinksteren? In de doopsgezinde kerk houdt Afke Maas-Smilde een typisch joods leerhuis. Zij is predikant en als theoloog afgestudeerd in de judaïca. In de joodse traditie wordt er bij een leerhuis 'gelernt'. Dat betekent: aan de hand van fragmenten en vertalingen van verhalen, vragen deelnemers zich af wat de woorden betekenen voor het dagelijks leven en handelen.

WOENSDAG 10, 17, 31 MEI; € 10 (SERIE). DOOPSGEZINDE KERK. OPGAVE: KIM VAN WETTEN, 070 360 5711.

Chinese kerk bloeit en groeit

In China bloeien vele christelijke kerken. Waarom kiezen zoveel Chinezen voor een godsdienst die in Europa op z'n retour lijkt? Voorzitter door dr. Bas Plaisier, oud-predikant in Den Haag en voormalig secretaris-generaal van de Protestantse Kerk in Nederland. Hij heeft enkele jaren in China gewoond. In Hongkong was hij docent missiologie en oecumene aan een luthers opleidingsinstituut.

WOENSDAG 17 MEI, 14:30-16:30 UUR. MARANATHAKERK.

IN - D R U K

'DE MENSEN STERVEN EN ZE ZIJN NIET gelukkig.' Het is een zin uit een toneelstuk van Albert Camus die in mijn jonge jaren op een Amsterdams muur gekalkt stond. Eigenlijk een ergerlijk woord in de stad die zo zwaar onder de oorlog geleden had. Niet gelukkig? Diepe indruk maakten op mij de verhalen van mijn moeder over de bezetting. Over haar broer die in de illegaliteit zat, wapens in de kelder verborg en de angst van haar ouders voor ontdekking. Hoe zijn verzetsgroep werd verraden en haar broer op 'dolle dinsdag' gefusilleerd werd in kamp Vught. En natuurlijk over de bevrijding en de Canadezen op de Dam. Daarom noemde ze mij Robert, want zo heette een van onze bevrijders.

Hoe is het dan toch mogelijk dat mensen niet elke dag zingend van geluk wakker worden omdat honger en terreur verdwenen zijn? Mag je

GELUK IS GEEN BEZIT

niet van geluk spreken als je in vrije verkiezingen mag meebevelissen over de inrichting van de samenleving? Juist omdat we sterven, zouden we het leven en de vrijheid moeten omhelzen! Maar in de krant lezen we over de boze, witte mannen en blijkt Twitter een put van agressie en onverdraagzaamheid te zijn. Wie een psycholoog wil consulteren moet erop rekenen dat dat drie tot zes maanden wachten betekent. In de brievenbus krijg ik reclame van exotische liederen die succes op het werk en de liefde beloven. En dan zijn er de velen die geluk beloven als je hun therapie of filosofie omhelst. Het meest recente ongemak is het 'voltooid leven' en de wens dat anderen (de politiek, de dokter) jou een gelukkig einde bezorgen.

Ook de kerk beweegt zich op de 'markt van welzijn en geluk', hoor je regelmatig. Lang geleden zong ik op de Bijbelclub: 'Zoek je naar waar geluk, stralend geluk, laat Jezus dan toe

in je hart.' Goed bedoeld, maar die zin valt wat mij betreft inmiddels onder misleidende reclame. O ja, in de Bergrede worden mensen 'gelukkig' gesproken. Maar of dat het geluk is waarop gewacht wordt? Wie nederig zijn en treuren, wie honger en dorsten naar gerechtigheid, wie barmhartig zijn en zuiver van hart en wie vervolgd worden, die wordt geluk toegezegd door Jezus. Kennelijk ligt geluk niet voor het oprapen. Het is niet iets om te 'bezitten', maar verwerkelijk zich gaandeweg. Het komt in fragmenten. Komt in de weg van delen en zoeken, van de minste willen zijn en je niet verbazen over felle tegenstand.

Zeker, er zijn bergervaringen van geluk.

Mensen noemen hun trouwdag of het pasgeboren kind dat ze in de armen hielden. Maar ook dat zijn fragmenten en kenmerkend daarvoor is ook dat je het samen beleeft. Wie geluk najaagt zonder of ten koste van de ander, blijft met lege

handen achter.

Op de markt van welzijn en geluk heeft het geloof in Jezus momenteel lage papieren. Maar de kerk is wel de plek waar we elkaars fragmenten van geluk tot een quilt samenvoegen. Een lappendeken van weerstand en overgave, dromen en engagement. Ergens moet het beginnen. Gelukkig sterven kan altijd nog.

ROB VAN ESSEN

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stads wijken	Kerkgebouwen	Tijd	7/5	14/5	21/5, 25/5 Hemelvaart = HV	28/5	4/6 en 5/6 Pinksteren	11/6	18/6	25/6
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10.15	ds Fokke Fennema HA	ds Trinette Verhoeven	Joline van Poppel Kringviering HV: Lutherse kerk	ds Martin Koster	ds Trinette Verhoeven HA	Derk Stegeman	ds Trinette Verhoeven Kringviering	Henk Baars
Benoordenhout Archipel	Duinzichtkerk Van Hogenhoucklaan 89	10.00	ds R. van Zwieten	ds Corrie van Duinen	ds Casper van Dongen HV: Chr. Triumfatorkerk	ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen	ds Ari van Buuren	*
Bezuidenhout Mariahoeve	Christus Triumfatorkerk Julia van Stolberglaan 154	10.00	ds Berit Bootsma	ds Ruud Stiemer	ds Berit Bootsma HV: ds Corrie van Duinen	ds Ruud Stiemer	ds Berit Bootsma	Robin ten Hoopen	ds Ruud Stiemer doopzondag	ds Berit Bootsma HA
	Pax Christikerk Vlamenburg 2	10.30	ds Peter Bakker	ds Peter Bakker HA	ds Ilonka Terlouw HV: ds Piet de Jong	ds Hans Schaap	ds Peter Bakker	ds Peter Bakker	ds Arenda Haasnoot	Nico van Splunter
Stadsdeel Laak Spoorwijk	De Oase Van Meursstraat 1	10.00	Bettelies Westerbeek	Kringviering	ds Everdien Hagen HA HV: Marcuskerk	ds Marius van Duijn	ds Nel van Dorp	Kringviering	ds Dennis Verboom HA	ds Rob van Essen
Moerwijk/ Morgen-stond/ Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Stanley Tjahjadi	ds Marius van Duijn	ds Yasmin Hsu HA HV: ds Rob van Essen	ds Jantine Veenhof	ds Nico van Splunter	Petra de Nooy	ds Tim van Iersel	ds Nico de Bok HA
Vogelwijk Bloemenbuurt	Bergkerk Daal & Bergselaan 50	10.00	ds Axel Wicke	ds Tineke Veldhuizen	ds Martine Nijveld	ds David Schiethart	naar Maranathakerk	dr Paul Sanders	ds Axel Wicke HA	ds Saskia Wevers
Statenkwartier- O Duinoord Zeeheldenbuurt Regentessekwartier-N	Maranathakerk 2 ^e Sweelinkstraat 156	10.30	naar Bergkerk	ds Martine Nijveld	ds IJjo Akkerman	ds Sierd Lamsma	ds Martine Nijveld	ds Erika van Gemerden Schrift&Tafel	ds Martine Nijveld	ds Axel Wicke
	Noorderkerk Schuijststraat 9-11	10.00	ds Durkje Mooi	ds Ruud Stiemer	ds Ruud Stiemer	ds Henk van Laren	ds Ruud Stiemer afscheid	ds Nel van Dorp	ds Anneke van Mansum -Hoogenboezem	*
Vruchtenbuurt Bohemen	Bosbeskapel Bosbesstraat 5	10.00	ds Trees van Montfoort	ds Nico Riemersma	ds Marjolein den Dulk HV: ds Nico Riemersma	ds Nico Riemersma	ds Martin Koster	ds Nicolle Pronk	ds Nico den Bok	ds Wietske Verkuyl
Loosduinen Waldeck Houtwijk	Abdijkerk Willem III straat 40	10.00	ds Nico Riemersma	ds Jan Eikelboom	ds Wietske Verkuyl HV: Michiel Aten	ds Nicolle Pronk	ds Wietske Verkuyl	ds Marjolein den Dulk	ds Martin Koster	ds Nel van Dorp
Houtwijk	Houthaghe Toon Dupuisstraat 10	10.00	ds W. Huizing	ds Gerardus Sipkema	ds J. de Haan	ds Lucia van Rouendal	ds Paul Sanders	ds Fokke Fennema	ds Henk Hemstede HA	ds J. v.d. Stelt-Hulshof
Bouwlust Vrederust Morgenstond	Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds Nicolle Pronk	ds Martin Koster	ds David Schiethart HV: ds Nicolle Pronk	ds Emöke van Bolhuis Schrift&Tafel	ds David Schiethart	ds Wietske Verkuyl	ds Arja Hoogerbrugge	ds Nicolle Pronk
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurr.Kokstraat 173	10.00	ds Jan Maasland	ds Antje Groenendijk-Meindersma	ds Jan Maasland HV 9.30 Jan Maasland	ds Annette Bosma	ds Jan Maasland	ds Evert van Dalen HA	*	ds Jan Maasland
Scheveningen Dorp	Oude Kerk Keizerstraat 8	10.30	ds Barend Weegink	ds M. v.d. Linden	ds Barend Weegink HV: ds G. van der Hout	ds Ton Christ	ds Barend Weegink 5/6: naar Prinses Julianakerk 4/6: ds. A. van Duinen	ds Jan Maasland	ds Barend Weegink	ds D. Thijs HA
		17.30	ds Jan Maasland	Pr. Julianakerk	pilot Bethelkerk	Pr. Julianakerk				
Belgisch Park Statenkwartier-W	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds Charlotte van der Leest cantate	ds Charlotte van der Leest	ds Charlotte van der Leest. HV: ds Dick Schinkelshoek	*	ds Charlotte van der Leest	*	ds Charlotte van der Leest cantate	ds Evert van Dalen
Duindorp	Pr. Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00	Arjo van der Steen	ds Jan Maasland	ds N. van den Houten HV: ds André Troost	Arjo van der Steen	ds Frederik van Harten 5/6: ds Pieter Stam	ds Frederik van Harten	ds Piet Schalk	ds Frederik van Harten
		17.30	X	X	X	ds Henk van der Laan	X	ds Frederik van Harten	X	ds J. de Groot
Ypenburg	De Toevlucht Laan van Hoornwijk 140	10.00	ds Attie Minnema Schrift&Tafel	ds Attie Minnema rond het lied	ds Olivier Elseman HV: 9.30 ds Attie Minnema	ds Jan Maasland	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	ds David Schiethart
Leidschenveen	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10.00	ds Theo Haitjema	Petra Vossegat	ds Theo Haitjema HV: Theo Haitjema	Mario Boelen	X	ds Henk Boter	ds Fulco de Vries Bouwstra	Mario Boelen

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00	ds Ad Vastenhoud	ds Laurens Jan Vogelaar	ds C. van Duin HV: ds Laurens Jan Vogelaar 21/5 ds Laurens Jan Vogelaar	ds Pieter Nobel	ds Laurens Jan Vogelaar 5/6 9.30 ds Ad Vastenhout zangdienst	dr Paul Visser kinderleerdienst	ds Laurens Jan Vogelaar	ds Laurens Jan Vogelaar HA
	Houstruikerk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	pastor K.Kok	ds Karl van Klaveren	ds Alex van Ligten	ds Karl van Klaveren	ds Janna Postma	ds Karl van Klaveren	ds Jarek Kubacki
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Rienk Lannooy	ds Margreet Klokke HA	ds S. Schoch HV: ds Margreet Klokke	10.30 ds Rienk Lannooy: cantate	ds Margreet Klokke	ds Jilles de Klerk HA	ds M. Elbers	10.30 ds Margreet Klokke: cantate
	Evang. Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Trinette Verhoeven HA	ds Fokke Fennema	ds Trinette Verhoeven ook op HV	ds Marian van der Meij--Seinstra	gezamenlijke dienst in Lukaskerk	ds Trinette Verhoeven	ds Rob van Essen	ds Fokke Fennema
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur A. Rey	Pasteur Hartman Out Sainte Cène	pasteur Hartman Out	pasteur A. van der Lingen	pasteur Hartman Out Pentecote	pasteur Hartman Out Sainte Cène	Culte spécial	pasteur Daniel Ribs
Overige kerken	Deutsche Evang. Gemeinde Bleijenburg 5	10.30	pf Susanne Mathis-Meuret	pf Susanne, Jan Mathis Familiendienst	pf Jan Mathis, vik Kristin Zimmermann	pf Margit Gill	ds Marian van der Meij--Seinstra	vik Kristin Zimmermann Konfirmation	pf Jan Mathis	pf Susanne Mathis-Meuret
	Doopsgezinde Gemeente Paleisstraat 8	10.30	ds David Schiethart	ds Jannie Nijwening	ds Nelleke Kan	ds Gertrude Kunze	ds Christien Duhouw	X	ds Peter Post	Nelleke Kan
	Ekklesia Brouwersgracht 2-k, in steeg door hek	11.00	X	Dat ik zie wat is	X	Stilte voor de storm	X	Rituelen	X	X
	Ev. Broedergemeente Hernhutters Chasséstraat 1	10.00	Den Haag Broedergroep	ds Christine Welschen	ds Dyoemati Tumin	11.00 Jongerendienst	ds Christine Welschen Belijdenis	ds Christine Welschen	Prosisa	11.00 ds Christine Welschen
	Haagse Dominicus Th. Swenckestraat 30	10.30	Werkers in de wijngaard	X	De schat in de akker	X	Pinksteren	X	Wijze en dwaze maagden	X
	Indon. Ned Chr. kerk Gkin Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	13.30	ds Stanley Tjahjadi doopdienst	ds Johannes Linandi	ds Chandra Gunawan HV: ds Ch. De Jonge	ds Deibby Janssens-Sahertian	br. M. Patawala	ds Johannes Linandi	ds Chandra Gunawan	ds Stanley Tjahjadi
	Kruispuntgemeenschap Hofzichtlaan 115	11.00	ds Joop Zuur en ds Jarek Kubacki HA	X	ds Roel de Mey Mecima HA. HV: br Hans Koster	X	ds Henk Jan van Haarlem HA	X	br Rembrandt Zuiderhoudt	X
	Remonstrantse kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Reinhold Philipp	ds M. de Vries	ds Reinhold Phillip	ds A. van den Hoek	Beide predikanten	ds Johan Goud	ds Reinhold Phillip	ds F. Knoppers
Ichthuskerk Duinkerkerstraat 1	10.00	ds Jasper Klapwijk	ds Gerrit den Broeder	ds Gerrit den Broeder	ds Peter Strating	ds Jasper Klapwijk	ds Albert Veerman	ds Jasper Klapwijk	ds Jasper Klapwijk	
Ziekenhuizen	Bronovo Ziekenhuis Bronovolaan 5	10.00	pastor Elma Beerends	pastor Bertus Wessel	ds Engelen Hulsmans	Hetema	pastor Bertus Wessel	pastor Bertus Wessel	ds Engelen Hulsmans	pastor Elma Beerends
	Haga Ziekenhuis Leyweg 275	10.00	pater Bosco Beijk	ds Yvonne Schoonhoven	pastor Wim Hoefman	ds Jacob Korf	pater Bosco Beijk	pastor Wim Hoefman	ds David Schiethart	ds Yvonne Schoonhoven
	MCH Westeinde Lijnbaan 32	10.00	pastor Willy Hoogendoorn	pastor Guido Schürmann	ds Irene Visser. HV: pastor Guido Schürmann	ds Engelen Hulsmans	pastor Willy Hoogendoorn	pastor Guido Schürmann	pastor Willy Hoogendoorn	pastor Willy Hoogendoorn
Franciscuskerk Nic Broeckhuijsenstraat 23	Clarapark Rozenbottelstraat 14	10.30	ds Lenie Vollebregt	pastor Nanda de Hoop	pastor Henk van Breukelen	ds Joop Zuur	ds Mineke Kroes	ds Robert Nangu	pastor Sjef Smit	pastor Tomas van Driel
		10.30	pastor Rien Leijdekker	ds Mineke Kroes	pastor Sjef Smit	ds Robert Nangu	pastor Nanda de Hoop	ds Joop Zuur	pastor Henk van Breukelen	ds Robert Nangu
Dienst doven en slechthorenden	Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4 V'burg	10.00	ds Jan Kievit	dovenmeeting in Zoetermeer	ds Karel Wigboldus	X	ds Jan van der Wolf	dovenmeeting Z'meer	ds Jan van der Wolf	X

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

<p>Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Elke zondag 8.30 Gesproken Holy Communion 10.30 Contemporary & Traditional (Holy Communion) Services with on 4th Sunday Anointing & Prayer for Healing, 17.00 Wellspring Service. On 4th Sunday: Choral Evensong</p>	<p>Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr. 7 Mei: zo 10.00 eucharistieviering 14/5 16.00 gezongen vesper wo 12.30 viering zolderkapel Juni: 4/6 Pinksteren Hoogfeest 10.00 11, 18, 25/6: eucharistieviering 11/6 Vesper 16.00</p>	<p>American Protestant Church Esther de Boer van Rijcklaan 1 9.45 am contemporary service 11.45 am traditional service</p>	<p>Volle Evangelie Gem. Vredekerk Maartensdijkstraan 126 zo 10u30 NL za 19u Arabisch</p>	<p>Zevende dag Adventisten Robijnhorst 197 Op zaterdag! 10u Bijbelstudie 11u dienst</p>	<p>Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30 Elke maandag 19.30 Taizéavondbed Elandstraalkerk Elke 1e zaterdag van de maand 19u30 Taizéviering Houstruikerk Beeklaan 535 (ingang Houstruikweg 1) Elke vrijdag 20.00 Taizéavondbed Koningkerk Voorburg Elke 2e zaterdag van de maand 19u30 Taizéviering</p>
<p>Evangeliegemeente Morgenstond Exoduskerk Beresteinlaan 263 Zo 10 samenkomst</p>	<p>Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 10u samenkomst</p>	<p>Leger des Heils Ambachtsgraafe 198 10u30 samenkomst met muziekcorps en zangbrigade o.l.v. Major Elsje Klarenbeek</p>	<p>Het Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170 Zo 9u30 samenkomst</p>	<p>Genootschap der Vrienden - Quakers Stadhouderslaan 8 Zo 10u30 stille samenkomst</p>	

Rooms-katholieke kerken, Nederlandstalige weekendvieringen, zie verder www.rkparochiedevierevangelisten.nl en www.rkdenhaag.nl

<p>Centrum, Parkstr. 65a H. Jacobus Maier Zo 9 u NL, 10u Lat, 12u15 NL 16u vespers</p>	<p>Schilderswijk, Hoefkade 623, H. Martha, za 19u, zo 11u</p>	<p>Haagse Hout, Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, Zo 11u</p>	<p>Bezuidenhout Bezuidenhoutseweg 153, OLV van Goede Raad, Za 17u30</p>	<p>Marlot Bloklandenplein 15, OLV Onbevlekt Maria, zo 9u30</p>	<p>Zeeheldenbuurt Elandstraat 194 OLV Onbevlekt Ontvangen, zo 11u</p>	<p>Rijswijk Sir Winston Churchillaan 372 H. Benedictus & Bernadette, Za 19u, zo 9u30</p>	<p>Deutsch Badhuisweg 35a Sonntags 10u30 English Bezuidenhout - seweg 157 Sunday 10.00, 17.30 Français Stoepaan 4 Wassenaar Dim 17.00</p>
<p>Regentessekwartier Beeklaan 188, H. Agnes, za 20u NL, zo 10.00 NL, 12u Sp</p>	<p>Valkenbos, Kamperfoeliestraat 279, Kerk Titus Brandsma Zo 10u30, vrij 10u</p>	<p>Loosduinen, Loosd. Hoofdstr. 4, Kerk Maria van Eik & Duinen zo 10 u, za 13u</p>	<p>Waldeck/Kijkduin Aaltje Noorderwierstr. 4 H. Pastoor van Ars Do 10u, vrij 9u, za 19u, zo 10u30</p>	<p>Leyenburg Leyweg 930 Emmaüskerk Zo 10u, za 13u</p>	<p>Scheveningen Scheveningseweg 233, H. Antonius Abt, za 17 u, zo 10u30</p>	<p>Rijswijk v. Vredenburgweg 69, H. Bonifatius Za 19 u, zo 11u</p>	

Doordeweekse diensten: ■ Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering ■ Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45 -13 u middaggebed

AGENDA: MEI/JUNI

Meer op kerkindenhaag.nl

Voor adressen van kerken zie pagina 6. Tips/aankondigingen voor het juli/augustus nummer s.v.p. opgeven via redactie@kerkindenhaag.nl. Ga naar kerkindenhaag.nl voor digitale opgave en de jaarplanning (grijze balk onderaan).

MEI

Tomás Halik

Gesprekken over *Geduld met God* van de Tsjechische theoloog Tomás Halik en bronteksten van Thérèse van Lisieux. Begeleiding: pater Vervooren.

Di 2 mei, 6 juni 14-16 u. n Pastoor van Arskerk

Muzikale buurtkoffie

Duo Malka, Carla da Silva (zang) en Bunna Arends (piano/zang) met jiddisch programma.

Wo 3, 10-12 u. n Maranathakerk

Dodenherdenking

Viering met de rooms-katholieke en protestantse kerken in Loosduinen, vervolgens kranslegging bij het oorlogsmonument.

Do 4, 19:30 u. n Maria van Eijk en Duinen

Verkoop Kloosterkerk

Curiosa, servies, speelgoed, schoenen, tassen, kleding, boeken etc. Plus restaurant met lekkernijen.

Za 6, 10-14 u. n Kloosterkerk

Zingen en bidden

Pianist en pedagoog Geoffrey Douglas Madge ver-

telt over de band van het spirituele met de muziek, met intermezzo's door pianist Erwin Rommert Weerstra. Inleiding door br. Johannes Paulus over de bijbelse oorsprong van het zingen van het kloostergebed.

Za 6, 14-16:30 u., € 10 n Willibrordushuis, Oude Molstraat 37

Film

Eerst een film, daarna een glas en goed gesprek. Vanavond: 'Nausicaä of the Valley of the Wind', een Japanse tekenfilm over een toekomstige wereld met monsterlijke insecten; prinses Nausicaä schiet te hulp.

Vr 12, 20-22 u. n Buut-en-kerkhuis Bethel

Bach met uitleg

Bachcantate 'Ihr werdet weinen und heulen' (BWV 103) met uitleg door Jörn Boysen, dirigent Musica Poëtica.

Zo 14, 10 u. n Maranathakerk

Vertier voor ouderen

Katholieke jongeren leggen ouderen in de watten met een speciaal programma. Spel, hapjes en drankjes. Organisatie: jeugdgroep 'Inside Out'.

Zo 14, 12-16 u. n Emmauskerk

Brainstorm

Ouders van jonge kinderen worden uitgenodigd te brainstormen over de vraag hoe je de kerk toegankelijker voor jonge kinderen kunt maken.

Do 18, 20-22 u. n Titus Brandsmakerk

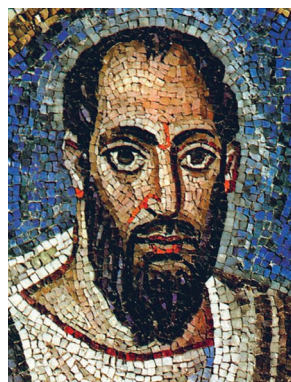
OPROEP

Helpende handen

Het Multicultureel Ontmoetingscentrum in de Schilderswijk zoekt helpende handen bij het restaurant: in de keuken, bij het tafeldekken of de bediening. Donderdagen, 16-20 uur. Het is een gewilde plaats voor ontmoeting en gesprek tussen Hagenaars met uiteenlopende culturele en sociale achtergronden.

Info: Ruud Wiegant, 06 25 39 63 32 / activiteiten@mocschilderswijk.nl. Zie ook: mocschilderswijk.nl.

Fik Meijer over Paulus

Classicus professor Fik Meijer houdt een voordracht over de apostel Petrus, over wie hij een boek geschreven heeft: *Leerling, leeraar, mythe*. Na eerdere studies over Paulus en Jezus probeert hij uit historische bronnen een beeld van deze apostel te schetsen. Wie de avond van Fik Meijer over Jezus bezocht heeft, weet dat hij niet schroomt nieuw, verrassend licht te werpen op bekende bijbelse personen. Na zijn voordracht een gesprek met het publiek.

Wie de avond van Fik Meijer over Jezus bezocht heeft, weet dat hij niet schroomt nieuw, verrassend licht te werpen op bekende bijbelse personen. Na zijn voordracht een gesprek met het publiek.

WOENSDAG 24 MEI, 20-22 UUR, € 5. MARANATHAKERK.

Toekomst remonstranten

Joost Röselaers, de nieuwe landelijke beleidssecretaris van de Remonstranten, geeft een lezing over zijn visie op kerk-zijn en op zijn missie.

Za 20, 16 u. n Remonstrantse kerk

Mariakoren

Verschillende koren zingen liederen over en tot Maria.

Zo 21, 13-14:30 u. n Maria van Eik en Duinen

Food for Faith

Avond voor 15-35-jarigen. Eerst koken, daarna aan tafel in gesprek over geloof en Bijbel.

Wo 31, 16:30-18 u. n Maria van Eik en Duinen. Opgave: diaken.josvanadrichem@p4ev.nl

JUNI

Meditatie

Mediteren vanuit de christelijke traditie.

Wo 3, 17 mei en 7, 21 juni; 19:30-20:30 u. n Abdijkerk. Opgave: johannes.borger@hotmail.com.

Bios

Filmvertoning van 'The Way' (2010). Wanneer Daniel overlijdt tijdens de pelgrimstocht naar Santiago de Compostela, besluit zijn vader Tom de reis te volbrengen om hem te eren.

Za 17, 14:30 u. n Pastoor van Arskerk

Tiny Houses

Informatie- en debatavond over trendy nieuwe woonvormen met een duurzaam randje: de Tiny Houses. Marjolijn Jonker van de gelijknamige landelijke organisatie vertelt over ontstaan, doel en voortgang.

Wo 28, 20-22 u., € 5 n Maranathakerk

INGEZONDEN

Stadspelgrimage

Met verbazing las ik op de voorpagina van het aprilnummer de reportage 'Deze wandeling loutert, volkomen onverwacht'. Ook ik liep in maart mee met de stadspelgrimage van Stek-Jong, door de stromende regen van het centrum van Den Haag naar het strand van Kijkduin. Het helemaal aflopen vanaf de Loosduinsekade (6,5 km) zorgde ervoor dat ik aandacht kon hebben voor grappige beeldjes op vensterbanken en stoepkrijttekeningen op straat. Lopend door Ockenburg met alleen mijn ademhaling en het getik van de regen op mijn capuchon, hadden mijn gedachten alle ruimte. Door een aantal 'stops' werden mijn gedachten gestuurd: bij de Abdijkerk dachten we naar aanleiding van de legende van Loosduinen na over wonderen, bij de Puinduinen over wat we achter ons laten, bij de Stenen Kamer over wat ons fundamenteel is. De bekende plekken werden onbekend en kon ik met een vernieuwde blik naar mijn leven kijken. Maar pelgrimeren is ook het onbekende bekend maken. Natuurlijk zijn onze herinneringen niet allemaal versmolten met deze stad. En natuurlijk halen wij onze informatie van internet via onze smartphone! Maar is dat nou echt allemaal zo erg? Deze stadspelgrimage toont voor mij juist aan dat wat voor weer het ook is, waar je ook loopt, waar je ook maar vandaan komt, waar je ook heen gaat, met wie je ook (klets of stil) bent, dat wandelen, stil zijn en nadenken gedachten zuivert. Volkomen verwacht!

MAIKE LOKEMA

VOLGENDE PELGRIMAGE IS MAANDAG 5 JUNI. OPGAVE, INFO: DORINDE.IJDO@DIJDO@STEKDENHAAG.NL EN STEKJONG.NL.

Ontmoetingsreis naar Israël

Wie goed met Israël en Palestijnse gebieden wil kennismaken, kan in april 2018 meegaan op Ontmoetingsreis. Plaatselijke bewoners van alle partijen en gebieden nodigen uit voor gesprekken over vrede en conflict. In dit opzicht verschilt de reis van gangbare toeristische- en studiereizen. Ook de historische bezienswaardigheden wachten om bezichtigd te worden. Interessant: die maand wordt herdacht dat de staat Israël 70 jaar geleden gesticht is. In juni is er een introductiebijeenkomst.

INFO OVER HET INITIATIEF, DE INITIATIEFNEMERS EN OPGAVE: KERKINDENHAAG.NL/ISRAEL OF MARTIN KOSTER, TEL. 06 12 07 26 72.

VERSE THEOLOGIE

Fjodor Dostojevski schreef aan het einde van de negentiende eeuw een boek, dat invloed heeft gehad op de nieuwe theologie van John Caputo. Caputo (1940) is een Amerikaans filosoof/theoloog. Hij maakt deel uit van de beweging van 'Weak theology', een groep filosofen en theologen die uitgaan van de zwakte van God.

Het boek heet *De gebroeders Karamazov*, het gaat over de gespannen verhouding tussen een vader en zijn drie zonen. Eén hoofdstuk wordt wel een hoogtepunt in de wereldliteratuur genoemd: 'De legende van de grootinquisiteur.' Dit hoofdstuk heeft Caputo mede geïnspireerd tot zijn theologie. De legende speelt zich af in het Sevilla van de zestiende eeuw, de tijd van de inquisitie. Mensen die niet geloofden op de wijze zoals de rooms-katholieke kerk het graag zag, werden als ketter veroordeeld en verbrand. In de context van dit Sevilla vindt, volgens de

legende, de wederkomst van Christus plaats. Hij is weer gewoon, zoals hij was: een onopvallend mens. Maar hij wordt direct herkend, door iedereen. Hij is liefde, die liefde opwekt. Iederen dromt om hem samen. Dat wordt natuurlijk ervaren als een bedreiging door de mannen met macht in Sevilla, onder meer de grootinquisiteur. Net als in het evangelie wordt Jezus opgepakt. Hij wordt afgevoerd als gevangene. En dan komt er een 'gesprek' met de grootinquisiteur. 'Ben je wie ik denk dat je bent?' vraagt deze. 'Morgen zal ik je op de brandstapel zetten, want je stoort ons. Wij hebben macht en willen die niet kwijt. Mensen buigen voor ons, vanwege onze nabijheid tot het geheim van het leven en de autoriteit die dit ons geeft. Parallel aan onze eigen macht hebben we een beeld van een almachtige God geschapen. Dat beeld hebben we nodig, om onze eigen macht overeind te houden. Jou kunnen we dan ook niet gebruiken, met je menselijkheid. Je draagt een beeld uit, van een zwakke God... Verdwijnt dus alsjeblieft, en kom nooit meer terug.'

DOSTOJEVSKI EN JOHN CAPUTO

Dit verhaal heeft Caputo geïnspireerd. Hij gelooft niet in een almachtige God, dat beeld klopt volgens hem niet. Na Auschwitz, Hiroshima, Vietnam en Syrië kan een mens daar niet meer mee uit de voeten. Hij zegt: de almachtige God is eigenlijk al doodgegaan aan het kruis. In Jezus' lijden en sterven wordt Gods menselijkheid en zwakte immers zonneklaar. De kerk heeft dit alleen niet willen zien. Net als de grootinquisiteur in de legende wilde ze zelf machtig zijn, en daarvoor had ze Gods almacht nodig. Om die almacht overeind te houden, heeft ze theologie rond het kruis gemaakt en gezegd dat het een offer was, een onderdeel van een plan van God om de wereld te redden. Maar daarmee is de kerk de ware boodschap van Jezus' lijden en sterven ontrouw geweest.

Het is nieuw dat Caputo met zoveel woorden zegt dat 'de almachtige God' dood is. Voor hem is het kruis hét moment van de openbaring: hier komt de zwakte van God aan het licht. God is voor hem niet meer dan een gebeurtenis, 'an

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

Mei/juni 2017, jaargang 20, nr. 196

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag en de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost.

Contact:
redactie@kerkindenhaag.nl
Tel. 06 30 16 48 20
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Hoofdredacteur: Jan Goossensen
Eindredacteur: Robert Reijns

Redactie: Margot C. Berends (tekstredacteur), Rob van Essen, Hans Hemmes, Rienk Lanooy, Irna van der Wekke, Marijke Witteman.

Redactionele medewerkers: Henk Baars (Stek), Hans Hemmes (kerkdiensten), Paul Schott, Margriet Quarles van Ufford (PGG).

Overige medewerkers: Rogier Chang (fotografie), Eric van den Berg (website), Matthijs ter Meer (fotografie), Pieter van Schouwenburg (vormgeving).
Druk: Opmeer Drukkerij bv.

ADVERTENTIES:

KERKINDENHAAG.NL/ADVERTEREN
E-MAIL: ADVERTEREN@KERKINDENHAAG.NL
TEL.: 06 123 130 53 (ROBERT REIJNS)

Los postabonnement:
€ 19,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkindenhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

Leuke dag voor jong en oud

Jongeren uit Den Haag-Zuid nodigen senioren uit voor een gezellige middag in kerk Maria van Eik en Duinen. Ze maken lekkere gerechten, geven (zang)optredens en er is bingo met mooie prijzen. Voorafgaand is er een viering die de jongeren hebben voorbereid. Ze zijn verbonden aan geloofsgemeenschap Emmaüs en vrijwilligersgroep 'Inside Out'.

ZONDAG 14 MEI, MARIA VAN EIK EN DUINEN.

— advertentie —

Wende
uitvaartzorg

wanneer het leven een wending neemt...

Gesina Versteeg

070 397 15 77 | www.wendeuitvaartzorg.nl
samen@wendeuitvaartzorg.nl

DS. MARGREET KLOKKE, PREDIKANT KLOOSTERKERK

BRON: *AFTER THE DEATH OF GOD*, J.D. CAPUTO EN G. VATTIMO.

TROUBADOUR MARTIJN BREEMAN ZINGT MAANDELIJKS EEN LIED, TE BELUISTEREN OP KERKINDENHAAG.NL.

Een beeld van een vrouw

Een zekere Jeltje fietste door Den Haag. Haar oog viel op de talrijke sculpturen van machtige, historische figuren en vaderlandse-trotsengalerij. Maar waar zijn toch de vrouwen was haar vraag. Die zijn er niet en dat kan zo niet duren, hier hoort best een vrouw van naam toch bij?

Het klopt, de mannen komen goed in beeld uit wetenschap, kunst, politiek of clericus Spinoza, Willem Drees, Louis Couperus, Johan de Wit, Flaneur, en Willem II. De dames zijn wat minder goed bedeed. Ja, hooguit hier en daar Eline Veres, maar verder tellen ze hier niet zo mee.

Maar mij, als minnezanger, treft geen blaam, want ik schiep met mijn zang en mijn getokkel zo menig voetstuk voor een prachtig meisje dat ik eens op mijn rondreis heb ontmoet. Ja, zelfs de dames zonder naam en faam, want ik zie liever dan een held op sokkel een schone maagdelijn van vlees en bloed.

Maar al mijn mooie liederen ten spijt, heeft nooit een vrouw mij bij de hand genomen, elk brak mijn hart, vernietigde mijn dromen – wat kan een vrouw toch kil zijn en gemeen! Ach, Jeltje, hou toch op met je verwijt. Er hoeft geen standbeeld voor een vrouw te komen: de vrouwen zijn al allemaal van steen.

LAAT DE SPOTTENDE LYRIEK NIEMAND VAN DE WIJS BRENGEN; DE TROUBADOUR JUCHT ONDERSTAAND INITIATIEF VAN HARTE TOE: DIEVROUWVERDIENSTENSTANDBEELD.NL.

Zomerschool op Scheveningen

Wie meer wil weten over de veelkleurigheid van christelijke en andere geloofstradities, kan terecht in de zomerschool van de Nieuwe Badkapel. Theologen uit verschillende protestantse kerken geven les over thema's uit het Oude en Nieuwe Testament, kerk en samenleving, gemeentebouw, liturgie, spiritualiteit, wereldreligies, ethiek en kerkgeschiedenis.

MAANDAG 12 T/M VRIJDAG 16 JUNI, 10-16 UUR, € 50 (HELE CURSUS). NIEUWE BADKAPEL. INFO: ANNEMARIE VAN DUIJN-GOEDHART, W.VAN.DUYN1@KPNPLANET.NL.

Spotprenten van de Reformatie

Dit jaar wordt de Reformatie herdacht, de kerkhervorming van 1517 die tegelijk een maatschappelijke revolutie was. De Reformatie was ook een mediarevolutie. Dankzij de nieuwe boekdrukkunst werd de godsdienststrijd tussen rooms-katholieken en protestanten een regelrechte propagandaoorlog, vooral gevoerd met spotprenten. Ds. Axel Wicke houdt een voordracht met beelden.

WOENSDAG 21 JUNI, 14:30-16:30 UUR. MARANATHAKERK.

Presentatie brochure over het kloosterleven

Gemeenschappelijk leven met de grondtonen van het bestaan

Adelbertabdij te Egmond-binnen.

ACHTERGROND Kloosters sluiten hun deuren, tegelijk groeit de belangstelling voor het kloosterleven. Om onze cultuur te begrijpen, is kennis over de kloostergeschiedenis van belang. Dat is het ook voor wie op eigen wijze de klooster-spiritualiteit wil vormgeven. DEZINNEN maakte er een brochure over.

HER EN DER IN HET WEST-EUROPESE landschap kom je kloosters tegen: in steden, dorpen en op afgelegen plekken. Ze maken onderdeel uit van onze geschiedenis en cultuur. Wie de eigen cultuur goed wil begrijpen kan niet heen om de kloostergeschiedenis; die ligt mede ten grondslag aan de manier waarop wij leven en denken. Tegelijk leven we in een tijd waarin veel kloosters gesloten worden en uit het landschap verdwijnen. Het leek er even op dat het kloosterleven zijn langste tijd had gehad.

Van de wind

Kloosters hebben vanaf het begin van hun bestaan in West-Europa een belangrijke rol gespeeld bij de verbreiding van het christelijk geloof en de ontwikkeling van de Europese cultuur. In Nederland waren kloosters van belang voor onderwijs en zorg. Van oudsher waren kloosters plaatsen waar het leven anders werd geleefd; waar mensen in navolging van Jezus 'van de wind' wilden bestaan

(Mt. 19:21). Daarbij zag men het samenleven met gelijkgezinden en een afzien van wat daarvan kan afleiden als ondersteunend. Meer dan vijftienhonderd jaar kloosterleven in West-Europa is als een boom die in de loop van de tijd is gegroeid en vele takken en vruchten heeft voortgebracht. De geschiedenis laat een fascinerende ontwikkeling zien waarbij groei en verval elkaar afwisselden, takken afstierven, nieuwe loten ontstonden als gevolg van veranderingen in de cultuur. Daarbij was het kloosterleven ook altijd mensenwerk. Naast idealisme, sociale inzet, oprechte naastenliefde en vroomheid was er soms machtsmisbruik, soms werden pracht en praal belangrijker geacht dan navolging van Christus, mensen raakten verbitterd of konden elkaar niet uitstaan.

Vitale wortels

Onze cultuur is veranderd en daarmee ook de plaats van het klooster in de samenleving. De hoogtijdagen van het kloosterleven lijken hier – vooralsnog – voorbij. Maar dingen kunnen zo-

maar veranderen. In de huidige tijd zien we rafelranden aan de seculiere cultuur verschijnen. Mensen zijn op zoek naar authenticiteit en inspiratie die iets verder gaat dan de maakbaarheid en controleerbaarheid van alles dat ons wordt voorgedragen. Terwijl kloosters hun deuren sluiten weten steeds meer mensen de weg naar kloosters (weer) te vinden, als plek van onthaasting, bezinning, stilte en geloofsverdieping. Hier leven de kloosterlingen anders, laten ze zich bepalen door de getijden, zingen ze hun gezangen en maken ze het stil. Er is tegelijk ook sprake van nieuwe aanwas bij enkele kloosterordes en -congregaties.

Plek van onthaasting, bezinning, stilte en geloofsverdieping

Binnen de protestantse kerk en bij jongeren is een groeiende interesse in kloosterspiritualiteit. Op diverse plekken in het land ontstaan naast de bekende katholieke kloosters ook andere kloosterinitiatieven. Deze willen anno 2017 een eigen vorm geven aan de kloosterspiritualiteit, die blijkbaar nog steeds vitale en inspirerende wortels heeft. Mogelijk kan die ook in onze tijd van individualisering, hectiek, polarisatie, maakbaarheid en verspilling van grote waarde zijn.

Op 11 juni wordt tussen 12.30 en 15.30 uur in de Adelbertabdij te Egmond-binnen door DEZINNEN de brochure *Kloosterleven; gemeenschappelijk leven met de grondtonen van het bestaan* gepresenteerd. Deze is bedoeld voor wie meer wil weten over de geschiedenis en actualiteit van het kloosterleven. Samen met een *Short Story* en een katern 'Gregoriaans zingen' kan de brochure gebruikt worden door de bovenbouw van het Voortgezet Onderwijs en groepen die meer willen weten over het kloosterleven.

THEO WIEREMA

Over de brochure

Deze brochure is tot stand gekomen in het kader van het EU-Erasmusproject 'Sakralorte als Europese Herinneringsplaats' waarin DEZINNEN van oktober 2015 t/m september 2017 samenwerkt met 9 andere partners uit 8 EU-landen.

De brochure is vanaf 12 juni verkrijgbaar bij DEZINNEN. Lezers van *Kerk in Den Haag* kunnen op 11 juni bij de presentatiemiddag in de Adelbertabdij aanwezig zijn en krijgen de brochure dan gratis mee. Inschrijven voor die middag t/m 9 juni bij: info@dezinnen.nl.

MEER INFO OVER DE BROCHURE EN DE PRESENTATIEMIDDAG: WWW.DEZINNEN.NL.

Nationale Theater zoekt stadsverhalen

Bethel 'ideale proeftuin' voor theaterexperiment

REPORTAGE Het Nationale Theater inventariseert dit jaar verhalen, rituelen en gebruiken in gebedshuizen. Drie theatermakers maken in Den Haag voorstellingen van deze 'stadsverhalen': 'Eerst zien dan geloven.' *Kerk in Den Haag* blikt terug op het eerste deel.

KERK- EN BUURTHUIS BETHEL IN DE THOMAS SCHWENCKE STRAAT HAD DE PREMIÈRE VAN 'EERST ZIEN DAN GELOVEN'. Theatermaker Martijn Klink schreef een stuk van een uur, aan de hand van kaarten die hij in de Bomenbuurt had verspreid. Vraag was: 'Waar geloof je in?' Hij kreeg meer dan honderd kaarten terug. Met de antwoorden en gesprekken met bewoners kon hij verder. 'Voorafgaand aan de voorstelling stond er niks op papier. Het was spannend tot het einde. Het had ook fout kunnen gaan.' Dat de voorstelling een succes werd, lag ook aan de klik met Bethel, waar hij vanaf het begin gastvrij werd ontvangen. 'Er is hier veel openheid. En er is een binding van de buurt met deze kerk, want bewoners voerden actie voor behoud van het gebouw. Een meer ideale proeftuin voor dit project is er niet', aldus Klink. Het viel de theatermaker op dat de bezoekers lang bleven napraten. De reacties waren over het

Optreden in Bethel.

algemeen positief, ze herkenden zich in de verhalen. 'Ik had meer kritiek verwacht, felle discussies over de rol van de kerk. Ben blij dat het niet zo was. Mijn doel was ook niet om ergens tegen aan te schoppen. Als theatermaker zoek je vaak het conflict, dat levert knetterend spel op. Maar dat is niet aan de hand hier. Er is respect voor elkaar. Je mag hier zijn.'

Geheim van het licht

En heeft hij het antwoord op de vraag gevonden? 'Mensen geloven wel degelijk, ieder op zijn eigen manier. Of het nu in het klimaat is, in het goede van de mens of in God.' Klink is nog wekelijks in

Bethel om met bewoners te praten. Hij wijst ze dan op de twee andere voorstellingen in de serie, die in mei worden gespeeld. Khadija Massaoudi wil in de hindoetempel in Spoorwijk het geheim van het licht ontrafelen. Zij trekt met een camera door de wijk. Theatermaakster Els van der Jagt koos de synagoge aan de Prinsessegracht als locatie. 'Wanneer voel jij je thuis', is hier het thema.

De voorbereidingen lopen goed. 'We zijn net gestart met een groep van zeven volwassenen en drie kinderen. Rabbijn Marianne van Praag doet ook mee. Het is een open en prettige gemeenschap. Ik heb al veel mooie en persoonlijke gesprekken gehad en reacties van buurtbewoners. Die zijn tijdens de voorstelling te horen in een audiotour', zegt Van der Jagt.

Artistiek leider van het project is Hanna Timmers. Volgens haar levert het meer op dan alleen kunst. 'Mensen komen op een plek in hun wijk waar ze nooit zijn geweest. Zo verruimt het hun perspectief. Ik merk nu al dat het voor meer verbinding en wederzijds begrip zorgt. Ook dat is een van de doelstellingen van Urban Stories.'

HANS HEMMES

HINDOETEMPEL: 10-19 MEI. SYNAGOG: 20-22 MEI. INFO: NTJONG.NL/GELOVEN.